

CHARAKTERISTIKY INSOLVENČNÍCH ŘÍZENÍ SPOLEČNOSTÍ S VIRTUÁLNÍMI SÍDLY

Luboš Smrčka, Dagmar Čámská, Markéta Arltová, Jan Plaček*

Abstract

Characteristics of Insolvency Proceedings of Enterprises with Virtual Address

The aim of the research is to show differences between characteristics of insolvency proceedings of traditional and virtual enterprises. This paper focuses on results of insolvency proceedings in the case of enterprises which do not have a traditional headquarter. Instead of the traditional headquarter these enterprises are registered at virtual addresses for a purpose of business register. Among the professional public this institute enables discussions about lower transparency and even functioning of grey-area. First the paper analyzes results for enterprises with virtual address and second these results are compared with traditional enterprises. Research questions are based on probability of insolvency proposal, kind of bankruptcy (with default and without default) and level of creditors' satisfaction. The used data are extracted from business as well as insolvency register. The gained results show that there are significant differences between the insolvency proceedings of traditional and virtual enterprises which have in this case higher probability of insolvency, lower level of creditor's satisfaction and therefore many cases finish without default due to enterprises' property emptiness.

Keywords: insolvency proceeding, virtual address, traditional headquarter, level of creditors' satisfaction, default, Czech Republic

JEL Classification: C1, M21

Úvod

Cílem článku je analyzovat výsledky insolvenčních řízení společností s virtuálním sídlem na území České republiky a komparovat je s výsledky subjektů sídlících na tradiční obvyklé adrese. Pro tento účel jsou dále definovány tři výzkumné otázky, které se zaměřují na míru úpadkovosti, majetkovou vyprázdňenost a úroveň uspokojení věřitelů. První kapitola *Společnosti s virtuálními sídly* přináší rešerši dostupné literatury, legislativní vymezení a vysvětluje důležitost tohoto typu společností v České republice. Druhá kapitola *Výzkum* se věnuje vymezení výzkumných otázek, definování použitých

* **Luboš Smrčka** (lubos.smrcka@vse.cz), Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta podnikohospodářská; **Dagmar Čámská** (dagmar.camska@cvut.cz), České vysoké učení technické v Praze, Masarykův ústav vyšších studií; **Markéta Arltová** (marketa.arltova@vse.cz), Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta informatiky a statistiky; **Jan Plaček** (jan.placek@vse.cz), Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta podnikohospodářská.

Tento článek je jedním z výstupů výzkumného projektu *Insolvence společností s virtuálními sídly* registrovaného u Interní grantové agentury Vysoké školy ekonomické v Praze pod číslem VŠE IGS F3/29/2015 (IG309025) a projektu Excelence GAČR P402/12/G097 DYME – *Dynamické modely v ekonomii*.

datových vzorků a vlastním získaným výsledkům. V rámci třetí kapitoly *Diskuse* autoři předkládají dodatečnou interpretaci a zamýšlejí se nad získanými výsledky. *Závěr* shrnuje hlavní výstupy a nabízí možné směry dalšího zkoumání v podobě výzkumných otázek.

Od přijetí zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (nazývaného jako insolvenční zákon, s označením č. 182/2006 Sb.) jsme byli svědky pravidelného meziročního nárůstu počtu insolvenčních návrhů, a to až do roku 2014. Důvody takto velkého počtu úpadků byly jak na straně všeobecné hospodářské situace spojené s globální ekonomickou krizí (Louda a Čámská, 2016), tak na straně právní úpravy, která umožnila podávat insolvenční návrhy i na fyzické osoby nepodnikatele, označované jako osobní bankroty (Paseková, 2013). Důvody se ale dají nalézt i v celkovém nastavení podnikatelského prostředí a souvisejícího institucionálního uspořádání v České republice. Často diskutovaná je majetková vyprázdňenost firem, a to ještě před samotným zahájením insolvenčního řízení (Kislingerová a kol., 2013 nebo Richter, 2011).

Institucionální uspořádání by mělo na jedné straně umožňovat rychlé zahájení podnikání bez extrémně vysokých požadavků na počáteční výdaje a základní kapitál, ale zároveň by i podnikatelské prostředí mělo být transparentní, umožňovat vymáhání platných smluv, dodržování vlastnických práv a v neposlední řadě ochranu věřitelů a zajištění určité návratnosti jejich pohledávek v případě insolvenčních řízení. Předmětem zájmu tohoto článku jsou společnosti s virtuálními sídly. Jedná se o společnosti disponující sídlem na virtuální adrese, tj. na adrese, kde fyzicky neprobíhá podnikatelská činnost. Společnosti sídlící na virtuální adrese v sobě spojují jak pozitivní, tak negativní aspekt institucionálního uspořádání. Na jedné straně virtuální sídlo napomáhá rychlejšímu a méně nákladnému počátku podnikání, na druhé straně jsou ale společnosti s virtuálními sídly méně transparentní, což může vést k působení v rámci šedé ekonomiky, k nekalým obchodním praktikám a končit až u majetkové vyprázdňenosti v rámci probíhajícího insolvenčního řízení.

1. Společnosti s virtuálními sídly

Počátkem 90. let 20. století se v managementu a podnikání objevují nové koncepty označené slovem virtuální (Davidow a Malone, 1992), ať již se jedná o virtuální společnosti (virtual enterprise), virtuální organizace (virtual organization) nebo virtuální kanceláře (virtual office). Nástup a další rozvoj nových konceptů a uspořádání byl umožněn díky rozvoji informačních a komunikačních technologií (McAfee, 2011). V současnosti po více než dvaceti letech výzkumů a praktickém využívání stále není k dispozici jednotná definice virtuální společnosti nebo organizace, jak zdůrazňuje Brunelle (2009). Přesto bude nezbytné pro potřeby tohoto článku minimálně vymezit pojem *virtuální sídlo* nebo *adresa společnosti*, abychom v našem výzkumu mohli pokračovat dále.

Vývoj technologií umožnil alternativní přístupy k místu výkonu práce, kdy bylo možno u některých profesí koncept tradiční kanceláře nahradit alternativním pracovním uspořádáním v podobě občasná telekomunikace, hotelnictvím kanceláře v případě

potřeby, pravidelným reportováním v kanceláři, umístěním pracoviště do domácích podmínek nebo plnou mobilitou v případě obchodníků a zaměstnanců zajišťujících péči o zákazníky, což bývá souhrnně označováno jako virtuální kanceláře (Davenport a Pearlson, 1998). Mohlo by se zdát, že virtuální kanceláře jsou primárně používány ke zlepšení práce s lidskými zdroji a k efektivnějšímu organizačnímu uspořádání společností, jak ale dokazují výsledky Davenporta a Pearlsona (1998), hlavním motivem u většiny společností je snížení nákladů na kancelářské prostory, technické vybavení a související služby. Odhady mluví o úsporách až 60 % (McCrae, 2003 nebo Davenport a Pearlson, 1998). První virtuální kanceláře byly nabízeny již počátkem 90. let 20. století ve Spojených státech amerických Ralphem Gregorym a Richardem Nissenem, o jejichž prvenství se dodnes vedou spory (Goodwyn, 2016). Nízkonákladové pojetí fungování společností není jen doménou velkých firem, které kombinují tradiční a virtuální uspořádání, ale i firem malých a hlavně firem začínajících, jak doporučují Spencer (2009) nebo Lipton (2009). Koncept virtuální kanceláře umožňuje v rámci start-up začít na prestižní komerční adrese spojené s místním telefonním číslem, což je v současnosti oslabený motiv díky mobilním telefonům, případně s profesionální recepční a možností využívat kancelář nebo konferenční místnosti pro jednání s klienty několik dnů v měsíci. Pro takto pojatou prestižní komerční adresu, která není pro podnikání využívána nebo jen minimálně, se vžilo označení virtuální adresa nebo virtuální sídlo (Plaček a Louda, 2015 nebo Becht, Mayer a Wagner, 2008). Společnost používá danou adresu jen jako formální sídlo společnosti zapsané v obchodním nebo živnostenském rejstříku v případě České republiky, ale správa a řízení společnosti z dané adresy fyzicky vykonávány nejsou. Výhodami virtuálního sídla společnosti jsou nízké náklady sídla na komerční adrese, větší důvěryhodnost společnosti, než kdyby byla registrována v místě bydliště majitele, eliminace nákladů na zařízení kanceláře, souvisejících služeb a uzavírání dlouhodobých nájemních smluv. Podle Plačka a Loudy (2015) panují v kruzích české odborné veřejnosti obavy, že institut virtuálních sídel podporuje fungování šedé ekonomiky. Toto tvrzení je možno podpořit následujícími argumenty: společnosti sídlící na virtuální adrese vykazují menší míru transparentnosti organizační struktury a panuje zde ztížená možnost dohledat a kontaktovat vlastníky a statutární orgány, doprovázená překážkami ztěžujícími výkon kontroly správních orgánů jako finanční nebo živnostenský úřad.

Přestože se může zdát, že je registrace společnosti na tzv. virtuální adrese dosti diskutabilní, je plně v souladu s českým i evropským právem. V České republice je institut sídla společnosti upraven v předpise 89/2012 Sb., občanského zákoníku konkrétně v § 136 a 137. V rámci Evropské unie je možno dohledat rozhodnutí Evropského soudního dvora o svobodné volbě administrativního sídla v rámci Evropské unie bez ohledu na reálné místo výkonu podnikatelské činnosti; bližší informace k dispozici v Becht, Mayer a Wagner (2008). S možností svobodné volby sídla v rámci Evropské unie samozřejmě dochází ke komplikacím volby právního systému v případě insolvenčních řízení (Mooney, 2014 nebo Becht, Mayer a Wagner, 2008). U společností sídlících v České republice na virtuální adrese se ale jako problém nejeví nutnost řešení přeshraničních insolvencí, ale problematičnost kontroly finančním úřadem a daňovou správou (Petr, 2014) a výzkumná

otázka ověřovaná tímto článkem, že společnosti se sídlem na virtuální adrese vykazují vyšší sklon k insolvenčnímu.

Nezbytnost zkoumání společností sídlících na virtuální adrese v České republice dokládají i data Generálního finančního ředitelství, které na konci roku 2014 celkem evidovalo 53 000 firem s virtuální adresou, z nichž 43 000 sídlilo na pouhých 280 pražských adresách (Petr, 2014). Srovnáme-li množství virtuálních sídel s celkovým počtem registrovaných podnikatelských subjektů, tak v roce 2014 dle dat ČSÚ (2015) bylo registrováno celkem 2 733 459 subjektů, z nichž byla ale aktivita zjištěna jen u necelých 53 %, tj. u 1 446 293 subjektů, většinu z nich (61,3 %, tj. 886 555) tvořili soukromí podnikatelé podnikající na základě živnostenského zákona, mezi jejichž povinnosti v případě nenaplnění podmínky velikosti nepatří zápis do obchodního rejstříku, doplnění o 296 598 obchodních společností se zjištěnou aktivitou. Pokud by všechny společnosti sídlící na virtuální adrese byly aktivní, tak to znamená, že téměř každá pátá firma (přesněji 17,8 %) sídlí v České republice na virtuální adrese, což je nezanedbatelný podíl společností. Ve skutečnosti je tento podíl nižší, protože ne všechny společnosti s virtuálním sídlem je možno označit za aktivní, přesto celkový počet registrovaných firem v České republice byl na konci roku 2014 419 444, a tak by virtuální firmy tvořily přes 12 %. Podíl je ve skutečnosti o několik procent nižší díky osobám, které se dobrovolně zapisují do obchodního rejstříku nebo naplní podmínku velikosti pro povinný zápis, přesto daná data dokazují významnost firem sídlících na virtuální adrese.

2. Výzkum

Tato kapitola je věnována samotné analýze insolvenčních řízení podnikatelských subjektů sídlících na virtuální adrese v rámci území České republiky. Výsledky insolvenčních řízení subjektů majících virtuální sídlo budou komparovány s výsledky insolvenčních řízení subjektů majících tradiční obvyklou adresu (tj. sídlo v původním slova smyslu), kde je zároveň vykonávána i podnikatelská činnost nebo minimálně správa organizace. Pro další práci je nezbytné přesně nadefinovat výzkumné otázky a vymezit používané datové vzorky, jak bude učiněno v následujících podkapitolách. V neposlední řadě na to navazuje představení výsledků získaných na základě analýzy dat, které pomáhají hledat odpovědi na položené výzkumné otázky.

2.1 Výzkumné otázky

Cílem předkládaného výzkumu je analyzovat výsledky insolvenčních řízení podnikatelských subjektů sídlících na virtuální adrese v rámci území České republiky a komparovat je s výsledky subjektů sídlících na tradiční obvyklé adrese. První výzkumná otázka bude řešit míru úpadkovosti společností evidovaných na virtuálních adresách. Cílem je provést srovnání s úpadkovostí společností registrovaných mimo tuto virtuální sídla. Ověřuje se tak domněnka, že na společnosti sídlící na virtuální adrese jsou častěji podávány insolvenční návrhy ve srovnání se subjekty sídlícími mimo tuto virtuální sídla. Druhá výzkumná otázka vychází z předpokladu zmíněného již v úvodu, že kvůli menší

transparentnosti společností s virtuálními sídly probíhající insolvenční řízení končí kvůli majetkové vyprázdňenosti. Majetková vyprázdňenost je bohužel běžný jev insolvenčních řízení v České republice, a proto je nutné zkoumat, zda řízení končí kvůli majetkové vyprázdňenosti častěji u subjektů registrovaných na virtuální adrese, a tak potvrdit předpoklad z úvodu. Snahou třetí a poslední výzkumné otázky je kvantifikovat úroveň uspokojení různých skupin věřitelů v rámci insolvenčních řízení subjektů majících virtuální sídlo a porovnat tuto míru uspokojení s běžnou návratností pro věřitele v rámci insolvenčních řízení.

2.2 Datové vzorky

Ověření výzkumných otázek proběhne prostřednictvím dvou základních datových vzorků. První vzorek bude obsahovat firmy, které můžeme označit jako společnosti sídlící na virtuální adrese. Druhý vzorek bude naopak obsahovat insolventní firmy již dříve zkoumané vědeckým týmem Výzkum insolvence pracujícím na Vysoké škole ekonomické v Praze. Snahou je nalézt průnik těchto vzorků, tj. společnosti sídlící podle naší metodiky na virtuální adrese, na něž byl zároveň podán insolvenční návrh.

Extrakce prvního vzorku bude probíhat z obchodního rejstříku, do něž jsou firmy povinny zapisovat a aktualizovat svá sídla. Existuje jistý problém, jak vlastně virtuální adresu definovat či přesněji detekovat, neboť k dispozici není žádný „seznam“ či „registr“ takových adres. Ve skutečnosti by neměl takový registr nejmenší smysl, protože zjednodušeně řečeno může být sídlem podnikatelského subjektu jakýkoliv prostor, kde k tomu dá oprávnění jeho vlastník. Je obtížně zjišťovat, zda určitá adresa, na které je registrováno například několik desítek firem, je kancelářskou nemovitostí, ve které tyto firmy skutečně vykovávají svoji správu a činnost (tradiční sídlo), nebo zda jde o nemovitost, jejíž vlastník pouze umožňuje zápisy do příslušných registrů (virtuální sídlo). Navíc zde vzniká problém, že existují společnosti, které zakládají a následně prodávají hotové obchodní společnosti, které jako první adresu před prodejem používají sídlo jejich zakládající společnosti, a tak se může stát, že je najednou na takové adrese přihlášeno značné množství firem. Pro potřeby našeho výzkumu byla použita konzervativní definice Bechta, Mayera a Wagnera (2008), že firmy nejsou fyzicky přítomny v místě svého sídla, pokud je jeho adresa sdílena minimálně 100 firmami s různými registračními čísly. Přijímáme základní definici, že pokud je adresa sdílena stem a více firmami, tak ji můžeme označit za virtuální, pokud adresu při ruční kontrole podle veřejných zdrojů nevyřadíme jako velký kancelářský komplex (tradiční adresa) nebo jako místo společnosti prodávající předpřipravené firmy.

Výsledek extrakce prvního vzorku z obchodního rejstříku je zaznamenán v tabulce 1. Regiony (kraje) jsou seřazeny od největšího k nejmenšímu výskytu firem s virtuálními sídly. Počet adres udává počet takových adres v jednotlivých krajích, na nichž je v obchodním rejstříku uvedeno sídlo více než sta firem. Třetí sloupec Podíl na ČR znamená, kolik procent z celkového počtu detekovaných virtuálních adres v České republice připadá na daný kraj. Počet firem popisuje celkový počet společností registrovaných

na virtuálních adresách v daném kraji a pátý sloupec Podíl na ČR zastupuje procentní podíl firem na celkovém detekovaném počtu firem sídlících na virtuální adrese v České republice. Získaný výsledek je v souladu s vyjádřením Generálního finančního ředitelství, že Praha dosahuje v počtu firem s virtuálním sídlem více než 80% podíl. Dominance je to tak výrazná, že jednoznačně přesahuje ekonomický vliv centra vůči jednotlivým regionům republiky. Naopak v některých krajích využívání virtuálních adres není vůbec detekováno. V abecedním pořadí se jedná o kraje Jihočeský, Karlovarský, Liberecký, Vysočina a Zlínský. Neznamená to, že využívání virtuálních adres je v těchto krajích nulové, ale jejich využívání může být tak malé, že se na jedné adrese vyskytuje méně než sto registrovaných společností, což byla na základě rešerše literatury stanovená hranice pro tento výzkum.

Tabulka 1 | Počet virtuálních adres podle krajů a podíl kraje na celkovém počtu v ČR

Region	Počet adres	Podíl na ČR (%)	Počet firem	Podíl na ČR (%)	Průměr firem na jednu adresu
Praha	205	82,0	49 363	84,5	241
Jihomoravský kraj	20	8,0	4 436	7,6	222
Plzeňský kraj	9	3,6	2 005	3,4	223
Moravskoslezský kraj	8	3,2	1 535	2,6	192
Středočeský kraj	4	1,6	515	0,9	129
Královéhradecký kraj	1	0,4	193	0,3	193
Ústecký kraj	1	0,4	148	0,3	148
Pardubický kraj	1	0,4	131	0,2	131
Olomoucký kraj	1	0,4	109	0,2	109
Celkem	250	100,0	58 435	100,0	234

Zdroj: vlastní výpočet

Druhý vzorek sloužící jako srovnávací ke vzorku firem sídlících na virtuální adrese není získáván jedinečně pro tento výzkum, protože se jedná o výsledky statistických zkoumání, které uskutečnil vědecký tým Výzkum insolvence s cílem získání agregovaných výstupů o průběhu insolvenčních řízení českých podnikatelských subjektů (Smrčka a kol., 2014 nebo Smrčka a kol., 2015). Kompletní souhrn dat ze statistických šetření týmu Výzkum insolvence je dostupný na Výzkum insolvence (2016). Tým Výzkum insolvence prozkoumal 3 222 případů insolvenčních řízení podnikatelských subjektů, tj. 20% všech insolvenčních řízení daného typu subjektu, která odpovídala následující definici. Jedná se o případy, u nichž bylo insolvenční řízení zahájeno v průběhu let 2008–2015, ale které byly zároveň i pravomocně ukončeny nejpozději

do konce roku 2015 (nebo u nich minimálně došlo k ukončení řízení v praktickém smyslu a do formálního ukončení zbývaly pouze administrativní úkony). Výzkum probíhal v letech 2012–2015.

Průnikem prvního a druhého vzorku je možno detekovat společnosti sídlící podle naší metodiky na virtuální adrese, na něž byl zároveň podán insolvenční návrh a jejichž insolvenční řízení již bylo pravomocně ukončeno. V základním vzorku 3 222 insolvenčních kauz podnikatelských subjektů bylo nalezeno celkem 256 případů firem sídlících na virtuální adrese, což tvoří téměř 8 % z celkového počtu prozkoumaných případů. Tento závěr plně koresponduje s kvantifikovanou významností počtu firem sídlících na virtuální adrese ve srovnání s celkovým počtem firem v České republice.

2.3 Výsledky

Tato část bude představovat výsledky výzkumu, které mají umožnit odpovědět na položené výzkumné otázky. První výzkumná otázka, zabývající se mírou úpadkovosti společností sídlících na tzv. virtuálních adresách, je zkoumána pomocí tzv. indexu krachu (*IK*):

$$IK = \frac{\text{počet insolvenčních návrhů}}{\text{počet registrovaných firem}} \cdot 1\,000, \quad (1)$$

kteřý vyjadřuje, kolik firem z jednoho tisíce registrovaných bylo konfrontováno s insolvenčním návrhem (bez rozdílu, zda věřitelským, nebo dlužnickým). Vztažení indexu krachu ke srovnávací základně 1 000 registrovaných subjektů vychází z dlouhodobých zvyklostí renomované mezinárodní společnosti Creditreform, založených na empirických pozorováních o běžné úrovni úpadků ve vyspělých ekonomikách. Jedná se o metodologii používanou společností Creditreform v České republice (Creditreform, 2016).

Tabulka 2 obsahuje souhrnné statistické údaje o počtu insolvenčních návrhů na firmy s virtuálními adresami v letech 2014 a 2015, dále „index krachu“ v příslušných letech. V posledním sloupci je pro srovnání údaj o počtu insolvenčních návrhů v daném kraji na tisíc společností bez ohledu na jejich vykazovanou adresu, ať již tradiční, nebo virtuální.

Uspořádání krajů s detekovanými společnostmi sídlícími na virtuální adrese odpovídá tabulce 1, tj. podle výskytu firem s virtuálními sídly. Posledních pět krajů, u nichž nebyly nalezeny společnosti sídlící na virtuální adrese, je uspořádáno abecedně.

Srovnáváme-li index krachu 2014 nebo 2015 pro firmy sídlící na virtuální adrese s posledním sloupcem udávajícím index krachu dle společnosti Creditreform pro všechny podnikatelské subjekty bez ohledu na povahu jejich sídla (tradiční nebo virtuální), je rozdíl viditelný a v řadě případů ho lze označit za dosti extrémní. Výjimkou je Středočeský kraj, kde nebyl vyhlášen dle námi dostupných informací žádný insolvenční návrh na firmu sídlící na virtuální adrese. V krajích Královohradeckém, Ústeckém, Pardubickém a Olomouckém byla vždy detekována jen jedna virtuální adresa využívaná více než stem firem, a proto u krajů Královohradeckého a Pardubického spatřujeme velkou diskrepanci, kdy v jednom ze sledovaných let nebyl podán žádný insolvenční návrh na společnost sídlící na virtuální adrese. Kvůli nízkému počtu virtuálních adres ve čtyřech výše zmíněných

Tabulka 2 | Insolvence firem s virtuální adresou podle regionů v letech 2014 a 2015

Kraj	počet návrhů 2014	počet návrhů 2015	registrované firmy	IK 2014	IK 2015	IK 2015 (celkem)
Hlavní město Praha	348	339	49 363	7,05	6,87	1,33
Jihomoravský	34	35	4 436	7,66	7,89	1,00
Plzeňský	4	3	2 005	2,00	1,50	0,67
Moravskoslezský	9	18	1 535	5,86	11,73	0,93
Středočeský	0	0	515	N/A	0,00	0,88
Královéhradecký	0	3	193	0,00	15,54	0,69
Ústecký	9	1	148	60,81	6,76	0,77
Pardubický	2	0	131	15,26	0,00	0,89
Olomoucký	1	2	109	9,06	18,35	0,88
Jihočeský	N/A	N/A	0	N/A	N/A	0,82
Karlovarský	N/A	N/A	0	N/A	N/A	0,76
Liberecký	N/A	N/A	0	N/A	N/A	0,79
Vysočina	N/A	N/A	0	N/A	N/A	0,56
Zlínský	N/A	N/A	0	N/A	N/A	0,73

Zdroj: vlastní výpočet, Creditreform (2016)

krajích neoznačujeme výsledky za dostatečně statisticky průkazné a přesouváme svoji pozornost na kraje s největším výskytem firem sídlících na virtuální adrese, tj. kraje Praha, Jihomoravský, Plzeňský a Moravskoslezský. Plzeňský kraj zde figuruje jako odlehle pozorování, protože v jeho případě je insolvenční řízení se subjekty sídlícími na virtuální adrese dvakrát až třikrát pravděpodobnější, v případě Prahy mluvíme o pravděpodobnosti pětikrát vyšší, Jihomoravský kraj vykazuje čísla sedmkrát až osmkrát vyšší a kraj Moravskoslezský šestkrát v roce 2014 a více než dvanáctkrát v roce 2015. Shrňme-li závěry, tak, s výjimkou Plzeňského kraje, je insolvenční řízení pro společnosti sídlící na virtuální adrese alespoň pětikrát pravděpodobnější ve srovnání s obvyklou pravděpodobností zahájení insolvenčního řízení udávanou společností Creditreform.

Další zkoumání je zaměřeno na výsledky insolvenčních řízení zformulované ve výzkumných otázkách 2 a 3. Výzkumná otázka 2 se zabývá tím, v kolika případech je insolvenční řízení ukončeno ještě před vyhlášením úpadku a v kolika případech je úpadek skutečně vyhlášen a dochází k jeho řešení. Ukončení insolvenčního řízení ještě před vyhlášením úpadku v prostředí České republiky obvykle znamená stav, kdy pokračování v řízení je zbytečné, protože daný podnikatelský subjekt nemá ani taková aktiva, která by

umožnila racionální insolvenční řízení, v němž by bylo možné očekávat alespoň zaplacení nákladů řízení (v tomto kontextu jde primárně o pohledávky za majetkovou podstatou, tedy obvykle o odměnu insolvenčního správce a uhrazení jeho nákladů). K řešení výzkumné otázky je použito druhého datového vzorku, který je rozdělen na firmy sídlící na obvyklých tradičních a virtuálních adresách.

Tabulka 3 | Řízení s úpadkem a bez úpadku u subjektů s virtuální a s obvyklou adresou

Typ řízení	Virtuální adresa		Obvyklá adresa		Celkem	
	Počet rozhodnutí	%	Počet rozhodnutí	%	Počet rozhodnutí	%
S úpadkem	79	30,86	1 671	56,34	1 750	54,31
Bez úpadku	177	69,14	1 295	43,66	1 472	45,69
Celkem	256	100,00	2 966	100,00	3 222	100,00

Zdroj: vlastní výpočty, Výzkum insolvence (2016)

Tabulka 3 zobrazuje, kolik insolvenčních řízení je řešeno úpadkem a u kolika z nich úpadek vyhlášen není. Data jsou k dispozici za společnosti sídlící na virtuálních adresách, obvyklých tradičních adresách a za datový vzorek celkem. Porovnáme-li výsledky mezi virtuálními a obvyklými sídly, tak insolvenční řízení bez úpadku připadá na téměř 70 % kauz u firem s virtuálními sídly ve srovnání se 44 % firem sídlících na obvyklých adresách. Pouze u necelé třetiny dlužníků s virtuální adresou má smysl vést insolvenční řízení (úpadek) a pokusit se o zpeněžení jejich majetku, naopak v případě dlužníků sídlících na obvyklých adresách se jedná o více než polovinu případů.

Ověřme tento výsledek statistickým testem hypotézy o rovnosti parametrů ve dvou velkých nezávislých výběrech z alternativního rozdělení. Testovanou hypotézou je, že oba podíly jsou stejné, $H_0: \pi_1 - \pi_2 = 0$, alternativní hypotéza předpokládá vyšší podíl insolvenčních řízení bez úpadku u firem na virtuálních adresách, $H_1: \pi_1 - \pi_2 < 0$. Při splnění podmínek, vyplývajících např. z Malá (2013), můžeme použít testové kritérium

$$U = \frac{p_1 - p_2}{\sqrt{p(1-p)\left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}\right)}}, \text{ kde } p = \frac{n_1 p_1 + n_2 p_2}{n_1 + n_2}, \quad (2)$$

kteří má za platnosti nulové hypotézy asymptoticky normované normální rozdělení. Kritický obor zvolené alternativní hypotézy je $W_\alpha = \{U; U \leq -u_{1-\alpha}\}$.

Označme podíl insolvenčních řízení bez úpadku u firem na obvyklých adresách jako $p_1 = 0,437$, kde $n_1 = 2 966$, a $p_2 = 0,691$, kde $n_2 = 256$, jako podíl firem na virtuálních adresách, dostaneme podíl insolvenčních řízení bez úpadku ve spojeném výběru $p = 0,457$. Dosazením do vzorce testového kritéria získáme $U = -7,852$. Příslušné kritické

hodnoty na vybraných hladinách významnosti jsou $-u_{0,99} = -2,326$, $-u_{0,95} = -1,645$ a $-u_{0,90} = -1,282$. Z výsledků je zřejmé, že na 1%, 5% i 10% hladině významnosti zamítáme testovanou hypotézu o shodě obou podílů ve prospěch alternativní hypotézy, tj. že podíl insolvenčních řízení bez úpadku u firem na virtuálních adresách je vyšší než u firem na běžných adresách.

Jde tak o statisticky významný rozdíl, z něhož lze vyvodit závěr, že věřitelé mají u dlužníků sídlících na virtuální adrese menší pravděpodobnost uspokojení svých pohledávek, protože insolvenční řízení končí bez úpadku. Toto tvrzení bude dále zkoumáno pomocí tabulky 4, kde jsou uvedeny důvody, proč nebyl úpadek vyhlášen.

Tabulka 4 | Důvody, proč nebyl vyhlášen úpadek dlužníka

	Obvyklá adresa			Virtuální adresa		
	Rozhodnutí	%		Rozhodnutí	%	
Počet zkoumaných řízení s úpadkem	1 671	56,3		79	30,9	
Počet zkoumaných řízení bez úpadku	1 295	43,7		177	69,1	
Celkový součet	2 966	100,0		256	100,0	
U řízení bez úpadku:		% z celku	% z bez úpadku		% z celku	% z bez úpadku
- návrh zamítnut podle § 144 (pro nedostatek majetku dlužníka)	528	17,8	40,8	56	21,9	31,6
- návrh odmítnut pro vady podle § 128	427	14,4	33,0	73	28,5	41,2
- řízení zastaveno dle § 108 (nezaplacení zálohy na náklady insolvenčního řízení)	130	4,4	10,0	11	4,3	6,2
- řízení zastaveno podle § 129 a § 130 – zpětvzetí návrhu	106	3,6	8,2	15	5,9	8,5
- návrh zamítnut podle § 143 (nebyly splněny zákonem stanovené předpoklady)	70	2,4	5,4	15	5,9	8,5
- jiné	26	0,9	2,0	6	2,3	3,4
- řízení zastaveno podle § 107 (o téže věci probíhalo jiné řízení)	8	0,3	0,6	1	0,4	0,6

Zdroj: vlastní výpočty, Výzkum insolvence (2016)

Skutečnost, že úpadek nebyl vyhlášen pro nedostatek majetku dlužníka, není jediná, ač bývá většinou nejčastější. Dalšími důvody jsou vady insolvenčního návrhu, zastavení insolvenčního řízení z důvodu nezaplacení zálohy na náklady insolvenčního řízení, která má předcházet podávání šikanózních návrhů, zpětvzetí insolvenčního návrhu a další dle paragrafů 143 a 107 zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (nazývaného jako insolvenční zákon, s označením č. 182/2006 Sb.). Důvody, proč jsou ukončována řízení s podnikatelskými subjekty sídlícími na virtuálních adresách, se lehce liší od porovnání s daty za podnikatelské subjekty sídlící na obvyklých adresách. Důvody dle §§ 108, 129, 143, 107 a další nezařaditelné jsou u obou typů subjektů minoritní a nepřesahují 10 %. Nejvýznamnější důvody jsou nedostatek majetku dlužníka a odmítnutí insolvenčního návrhu pro jeho vady příslušným soudem. U společností sídlících na obvyklých adresách je hlavním důvodem nedostatek majetku a u společností sídlících na virtuálních adresách se jedná o odmítnutí návrhu pro vady.

Výzkumná otázka 3 se zaměřuje na úroveň uspokojení věřitelů. V rámci insolvenčního řízení jsou rozlišovány 4 skupiny věřitelů. Jedná se o věřitele zajištěné, nezajištěné, věřitele s pohledávkami za majetkovou podstatou (nejčastěji odměna a hotové výdaje insolvenčního správce) a věřitele s pohledávkami postavenými na roveň majetkové podstaty, což jsou především pracovněprávní pohledávky dlužníkových zaměstnanců a pohledávky Úřadu práce. Tabulka 5 zobrazuje výsledky získané na základě rozdělení druhého vzorku na společnosti s obvyklou a virtuální adresou. Absolutní sumy přihlášených a uspokojených pohledávek v jednotlivých skupinách mezi společnostmi sídlícími na virtuální a obvyklé adrese se liší vzhledem k množství daného typu společností v analyzovaném vzorku, tj. 2 966 společností s obvyklou adresou a 256 s virtuální, a proto je nezbytné získané výsledky relativizovat a ukázat procentní míru uspokojení různých skupin věřitelů.

Tabulka 5 | Úroveň uspokojení věřitelů

	Obvyklá adresa			Virtuální adresa		
	Přihlášeno (mil. Kč)	Uspokojeno (mil. Kč)	Uspokojeno %	Přihlášeno (mil. Kč)	Uspokojeno (mil. Kč)	Uspokojeno %
Zajištěných	5 077,9	1 435,8	28,2	52,7	9,9	18,8
Nezajištěných	23 365,3	899,3	3,8	863,9	7,9	0,9
Za podstatou	994,6	854,5	85,9	9,2	5,2	56,5
Na roveň	759,2	344,6	45,4	6,1	1,8	29,5

Zdroj: vlastní výpočty, Výzkum insolvence (2016)

Získané výsledky potvrzují, že naděje na uspokojení věřitelů je ovlivněna skutečností virtuální adresy dlužníka. U všech skupin věřitelů dochází v případech podnikatelských subjektů sídlících na virtuální adrese k nižší míře uspokojení. U zajištěných věřitelů činí rozdíl téměř deset procentních bodů, u nezajištěných je výnos pouze čtvrtinový

(i když nízký v obou případech). Významné rozdíly jsou vidět i v případě pohledávek postavených na roveň majetkové podstaty a za majetkovou podstatou, kde se ve většině případů jedná o odměnu a náhradu hotových výdajů insolvenčního správce. Tyto druhy pohledávek musí být nakonec uspokojeny vždy v plné výši a děje se tak na náklady hrazené z rozpočtu soudu.

3. Diskuse

Při řešení první výzkumné otázky z předchozí kapitoly zabývající se mírou úpadkovosti se ukázalo, že některé kraje nemají žádné společnosti registrované na virtuálních adresách a v některých krajích je využívána jen jedna adresa, a proto údaje za tyto kraje nemohly být interpretovány. Ukazuje se, že společnosti mající virtuální adresy se nejvíce soustřeďují kolem velkých center, jako Praha, Brno, Ostrava a Plzeň (kraje Praha, Jihomoravský, Moravskoslezský a Plzeňský). S výjimkou Plzeňského kraje jsme na základě dat došli k závěru, že úpadek společností sídlících na virtuální adrese je pětikrát pravděpodobnější než v případě běžného sídla na tradiční adrese. Plzeň nevybočuje jen v případě virtuálních adres, ale i její běžný index krachu v rámci všech krajů je jeden z nejnižších, lepšího výsledku dosahuje již jen Kraj Vysočina. Naopak hodnoty běžného indexu krachu pro kraje Praha, Jihomoravský a Moravskoslezský jsou nejvyšší pro celou zemi. Možným vysvětlením je významně vyšší úroveň podnikatelské aktivity v rámci velkých center, která se projevuje nejen v číslech absolutních, ale v našem případě i v číslech relativních. Druhá a třetí výzkumná otázka byly zaměřeny na množství majetku insolventních společností, který může být po zpeněžení použit k uspokojení pohledávek věřitelů. V případě společností se sídlem na virtuální adrese se ukázalo, že insolvenční řízení končí mnohem častěji bez vyhlášení úpadku, a to z důvodu nedostatku majetku a pro odmítnutí insolvenčního návrhu pro vady. Poznatky z české insolvenční praxe dokazují, že odmítnutí pro vady je časté u dlužnických návrhů, kdy dlužník cíleně podává sám na sebe insolvenční návrh, ve skutečnosti však nesleduje cíl opravdu uskutečnit insolvenční řízení. To, zda podávané návrhy byly dlužnické nebo věřitelské, nebylo zkoumáno a potřebná data pro zjištění této skutečnosti nejsou k dispozici. Potvrzovalo by to ovšem, že společnosti sídlící na virtuálních adresách jsou méně transparentně jednajícími podnikatelskými subjekty. Řešení třetí otázky naráží na další problém české insolvenční praxe, kterým je nedostatečná úroveň uspokojení pohledávek věřitelů ze zpeněženého majetku insolventní společnosti. Ta plyne z pozdního podávání insolvenčních návrhů, neetických praktik podnikatelů na úkor jejich věřitelů a z tržního uspořádání, které neumožňuje prodat majetkovou podstatu za částku určenou odhadcem, jak dokládají Čibera a Krabec (2016).

Závěr

Cílem předkládaného výzkumu bylo určit základní charakteristiky insolvenčních řízení společností s virtuálními sídly a získané výsledky porovnat s charakteristikami insolvenčních řízení společností sídlících na obvyklé tradiční adrese. Snaha o srovnání vycházela z myšlenky, že společnosti sídlící na tzv. virtuální adrese jsou méně transparentními

podnikatelskými subjekty. Jejich míra úpadkovosti, v článku vykazovaná jako index krachu, je vyšší a zároveň dosahovaná úroveň uspokojení věřitelů je nižší než v případě tradičních společností. Index krachu, založený na metodologii Creditreform, vykazoval pro kraje s vyšším zastoupením virtuálních adres několikanásobně vyšší hodnoty oproti běžně vykazovanému indexu krachu zveřejňovanému společností Creditreform. Častěji v případě společností s virtuálními sídly nedochází k vyhlášení úpadku, a pokud řízení s úpadkem proběhne, tak se jedná o řízení s nižší úrovní uspokojení pro všechny skupiny věřitelů. Tyto poznatky mohou být důležité pro ekonomickou praxi, neboť jde o mechanismus, kterým je možné detekovat určitá rizika plynoucí z uskutečňování kooperačních vazeb s podnikatelskými subjekty se sídlem na virtuálních adresách.

Další směry výzkumu mohou být vedeny k verifikaci motivů podnikatelů zakládajících společnosti na virtuálních adresách, k ověření jednání managementu, zda cíleně svým jednáním vede firmu do insolvence takovým způsobem, aby nemohl být vyhlášen úpadek podle českého právního řádu, protože bude firma majetkově vyprázdněna. Reprezentované myšlenky pokládají základy ke kvalitativnímu výzkumu, protože půjde o hledání de facto skrytých motivů a pohnutek, které v řadě případů nebudou chtít zúčastněné osoby kvůli jejich neetičnosti až nelegálnosti prezentovat. Jiný možný směr výzkumu se orientuje na mezinárodní komparaci výsledků insolvenčních řízení společností sídlících na virtuální adrese, tj. míry insolvence a úrovně uspokojení věřitelů. Možnost sídlit na virtuální adrese je jen jeden z mnoha aspektů utvářejících kvalitu institucionálního prostředí, ve kterém mají subjekty možnost podnikat. Mezinárodní komparace by mohla ukázat úroveň celkové vyspělosti institucionálního podnikatelského prostředí v České republice v tom smyslu, že kvalita institucí není dostatečná, a tak méně transparentní sídlení na virtuální adrese vytváří příležitost k vyšší zneužitelnosti tohoto institutu.

Literatura

- Becht, M., Mayer, C., Wagner, H. F. (2008). Where do Firms Incorporate? Deregulation and the Cost of Entry. *Journal of Corporate Finance*, 14(3), 241–256, <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2008.04.002>
- Brunelle, E. (2009). Do Virtual Enterprises Exist? A Proposed Analysis Model. *International Journal of e-Business Management*, 3(2), 43–55, <https://doi.org/10.3316/ijebm0302043>
- Creditreform (2016). *Vývoj insolvencí v České republice v roce 2015*. Dostupné z: http://www.creditreform.cz/fileadmin/user_upload/CR-International/local_documents/cz/Presseartikel/Vyvoj_insolvenci_v_Ceske_republice_v_roce_2015.pdf
- Čibera, R., Krabec, T. (2016). Behaviorální finance a ocenění majetkové podstaty v insolvenčním řízení. *Ekonomika a management*, 10(1), 13 s.
- ČSÚ (2015). *Ekonomické subjekty podle vybraných právních forem a aktivity v územním členění k 31. 12. 2014*. Český statistický úřad. Statistická ročenka České republiky – 2015, Organizační struktura národního hospodářství. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/12-organizacni-struktura-narodniho-hospodarstvi>
- Davenport, T. H., Pearson, K. (1998). Two Cheers for the Virtual Office. *Sloan Management Review*, 39(4), 51–65.

- Davidow, W. H., Malone, M. S. (1992). *The Virtual Corporation: Structuring and Revitalizing the Corporation for the 21st Century*. New York: Harper Collins. ISBN 9780887305931.
- Goodwyn, J. (2016). *The History of the Virtual Office*. Servcorp. Dostupné z: <http://www.servcorp.com/en/blog/office-space-rental/the-history-of-the-virtual-office/>
- Kislingerová, E., Richter, T., Smrčka, L., aj. (2013). *Insolvenční praxe v České republice v období 2008–2013*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-497-1.
- Lidové noviny (2014). Petr, M.: Finanční úřad vystěhuje z Prahy tisíce firem, 29. 11. 2014.
- Lipton, J. (2009). *Going Virtual*. Forbes. Dostupné z: http://www.forbes.com/2009/02/13/davinci-regus-virtual-financial-adviser-network_0213_virtual-office.html
- Louda, L., Čámská, D. (2016). Vývoj počtu insolvenčních návrhů – regionální úroveň. *Ekonomika a management*, 10(1), 11 s.
- Malá, I. (2013). *Statistické úsudky*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-127-7.
- Mcafee, A. (2011). The Big Question The Rise Of The Virtual Office. *Technology Review*, 114(5), 93–95.
- McCrae, B. (2003). *Why Pay Rent? Alternative Office Options For Today's Small Businesses*. Business Know How. Dostupné z: <http://www.businessknowhow.com/homeoffice/whyrent.htm>
- Mooney, C. W. (2014). Harmonizing Choice-of-Law Rules for International Insolvency Cases: Virtual Territoriality, Virtual Universalism, and the Problem of Local Interests. *Brooklyn Journal of Corporate, Financial, & Commercial Law*, 9(1), 120–151.
- Paseková, M. (2013). Personal Bankruptcy and its Social Implications. *International Advances in Economic Research*, 19(3), 319–320, <https://doi.org/10.1007/s11294-013-9410-7>
- Plaček, J., Louda, L. (2015). Insolvency of Companies with Virtual Headquarters. The 9th International Days of Statistics and Economics. V tisku.
- Richter, T. (2011). Tunneling: the Effect - and the Cause - of Bad Corporate Law. *Columbia Journal of European Law*, 17–23.
- Smrčka, L., Schönfeld, J., Arltová, M., Plaček, J. (2014). The Significance of Insolvency Statistics and the Regression Analysis Thereof – the Example of the Czech Republic. *WSEAS Transaction on Business and Economics*, 11, 227–241.
- Smrčka, L., Arltová, M., Schönfeld, J., Louda, L. (2015). The Reciprocal Relationship of Insolvency Proceeding Results and Economic Performance Ascertained by the Regression Analysis Method. *International Journal of Economics and Statistics*, 3, 65–76.
- Spencer, J. (2009). *Virtual Offices The Perfect Solution for Start Up Businesses*. MWB Business Exchange. Dostupné z: <http://www.freshbusinessstinking.com/virtual-offices-the-perfect-solution-for-start-up-businesses/>
- Svoboda, E. (1994). *Transformace*. Praha: Academia. ISBN 80-207-0434-0.
- Výzkum insolvence (2016). *Tým zveřejňuje kompletní souhrn dat ze statistických šetření*. Dostupné z: <http://vyzkuminsolvence.cz/databaze-vyzkumu/6-vlna/tym-zverejnuje-kompletni-souhrn-dat-ze-statistickych-setreni.html>